

Bilo bi doista lijepo da ova izvrsna i jedinstvena knjiga bude objavljena i na hrvatskom jeziku, kako bi bila dostupna biskupijskim uredima i svakome tko u novim prilikama želi dokazati kako su, na ovim prostorima, Hrvati živjeli i svjedočili evanđelje. Smatram da bi to bila i velika radost za mons. dr. Fabjana Veraju, koji je služeci općoj Crkvi u Kongregaciji za proglašenje svetih, živio i radio i za našu domovinsku Crkvu i hrvatski narod.

Josip Delić

UZ DVIJE KNJIGE ANTE KADIĆA

Ante Kadić, *Moji izgoni iz Jugoslavije i povratak u Hrvatsku*, Književni krug, Split 1992; Ante Kadić, *Valovi života*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 1993.

Gotovo do jučer ime Ante Kadića bilo mi je sasvim nepoznato. Kao i o nekim drugim imenima hrvatske književne dijaspore, znao sam tek nekoliko nesuvislih podataka, nedostatnih za uporabljivu književnu prosudbu. Tek godine 1990, prigodom obljetnice smrti Drage Ivaniševića, kad sam bio pozvan reći nekoliko riječi u spomen "velikog imena", upoznao sam gospodina Kadića. Tada sam, sjećam se, govorio o Draginim europskim književnim temeljima i poetskim iskustvima, koja su u osebujnom omjeru individualizirala njegov književni profil. Tim je povodom i gospodin Kadić mojoj sličici dometnuo nekoliko korisnih detalja učinivši jedan datum književne historije zanimljivim događajem, kojeg se u sveopćoj bolesti vremena ugodno prisjetiti.

Sve navedeno, zacijelo, ostalo bi tek kratka prisjećajna zgodica da mi ovih dana ruku nije dopla knjiga memoarskih sjećanja i autobiografsko-dnevničkih zapisa. Riječ je o knjizi koja objašnjava "Kadićev slučaj" (izgona iz Jugoslavije i povratak u Hrvatsku), a karakteristična je za vrijeme i slučajeve koji tek čekaju svoje osvjetljenje. Naime, kroz memoarsko-dnevničke refleksije slijedimo ispovijest čovjeka, karakterističnu i paradigmatičnu za brojne sudbine hrvatskih pisaca-intelektualaca, koji je svoje pravo iskušao na vlastitoj koži, našavši u tuđini ono što mu je u vlastitoj domovini bilo uskraćeno. Osobni slučaj, u tom smislu, podloga za okvir jednog (političkog i ideologijskog) vremena, koje je poznatom retorikom i političkim mehanizmima "obračunavalo" sa svime (i svakim) tko se nije uklapao u zadane norme društvene svrhe. Uvažavajući činjenice knjige, Kadić je nekoliko puta bio protjeran iz domovine i (bivše) Jugoslavije. Prvi put 1967, a kasnije i 1978. Iako nigdje ne nalazimo "razloge nepoželjnosti" i jasne inkriminacije, (jer ih službena politika, personificirana u ličnostima nedavne prošlosti, nije morala nikome podastirati), zaključujemo kako ih je nekoliko. Jednom je to njegov

katolički svjetonazor, drugi je put naglašeni nacionalni osjećaj i održavanje veza s ljudima-potpisnicima Deklaracije, (koje je politika proglasila neprijateljima države, podrivačima ustava, jer se nisu uklapali u zadane ideološke okvire), a nije zaboravljeno ni špijuni-ranje u korist stranih obavještajnih službi i agentura. Dakako, riječ je o arsenalu optužbi poznatim iz vremena političkih procesa i s prepoznatljivom (staljinističkom) retorikom. Unatoč činjenici da je osobna zgoda osigurala kolorit knjige, primjereno ju je čitati i kao sliku jednog traumatskog vremena koje je rađalo slučajeve i njima pravdalo svoje postojanje.

U toj slici, reljefnoj i životnoj, prepunoj detalja i likova, osvjetljene su mnoge sudbine i životne priče. Kroz njih Kadić nastoji pojasniti neke situacije nedavne povijesti, dajući osobnu ocjenu i procjenu nekih datuma i ljudi koji u njegovom sjećanju zauzimaju značajno mjesto. Pri tome su neki pojedinci, poznati kulturni radnici i pisci, opisani u pozitivnom svjetlu, a neki su obasjani negativnim svjetlom, mjestimice i tendenciozno.

Iako su u odmjerenju kazne za "grijehe" političari prošli bolje od pisaca, i kažnjeni tek partijskom kaznom i opomenom, a javni radnici i intelektualci zatvorima i izgonima iz života i iz domovine, autorove ocjene ne mogu imati snagu univerzalnog kriterija. Naime, i sam mogu posvjedočiti kako neke od "negativno" opisanih ličnosti poznajem i u drugačijem, pozitivnom svjetlu i ulozi. Uostalom, vrijeme za nama nije nimalo jednoznačno, pa ni sud/stav o njegovim akterima ne može biti jednodimenzionalan. Dakako, to nimalo ne umanjuje oštrinu i jasnoću autorskog pogleda na vrijeme, ljude i događaje, kojemu je prinio i vlastitu žrtvu. Susreti s njima, opis drame koju proživljavaju i strahova kojima su opsjednuti, pripadaju najboljim stranicama ove preopširne knjige, a korisne su za reljefniju "inventuru" dana nedavne povijesti. Uz naglašenu književnu intonaciju, koja pojašnjava njegov postojani moralni, književni i intelektualni habitus, Kadićeva knjiga ima i svoju intimnu, privatnu demenziju. U njoj je mjesta za obitelj, prijatelje i drage ljude, što remeti unutrašnju dramaturgiju i konzistentnost knjige, i labavi gusti govor prakse i vremena.

Sličnih je i bliskih naglasaka i ova, *Valovi života*: unatoč putopisnom nazivniku, više je životopis opisan kroz brojne postaje autorske zgode, životna i profesionalna angažamana, nego slikovnica senzacija i opservacija zapelih za osjetljivo oko putnika. Namjesto opisa putovanja, ljudi i predjela kojima je kročio, knjiga donosi slike života, koje izranjaju iz "magle vremena" oštrinom sjećanja i neizbjedjelih detalja. U svojem bogatom životu Ante Kadić je boravio na mnogim stranama, različitim povodima i motivacijom: bilo kao putnik željan odmora, bilo kao sudionik kulturnih manifestacija, književnih događanja i gozbi. Tako je upoznao brojne ljude, različitih interesa i profila, stupajući s njima u česte, iskrene i neposredne susrete. Oni su rađali iskustvima i spoznajama, koja će ploditi

otvorenu i receptivnu autorovu narav. Najveći broj ih je vezan uz autorovu književnu i povjesničarsku vokaciju, ali i s onim također zanimljivim (slučajcima) kojima književnost nije područje interesa.

Rim, Ženeva, Libanon, Bugarska, Južna Amerika (susreti s "raseljenom braćom"), Italija, Meksiko..., neke su od (životnih) postaja koje su izravno ili neizravno oprostoriše sadržaj Kadićevih putopisa. Doživljaje s putovanja Kadić je pedantno bilježio i poput marljiva kroničara slagao u knjigu koja govori više o njemu samome, nego što otkriva senzacije, kojih je na putima u izobilju. Pedantnošću književnog povjesnika Kadić iscrpno opisuje razloge putovanja, evocira susrete s ljudima, oblikujući od njih zanimljive i čitljive priče. Iako nije putopisac prepušten igri dojmova i senzacija, nego književnik i povjesnik oslonjen na govor realija, iz njegovih stranica, una-toč godinama odmaka, znaju izroniti tople, pupačićevski sugestivne i sjetne slike pastorage "zabranjena zavičaja". Iz njih otkrivamo da je zavičaj istinsko vrelo autorovih nostalgija, jače i dramatičnije što je zabrana bivala veća. Začuduje s koliko jasnoće i oštine autor oživljava pojedine slike i s koliko ljudske dobrote svjedoči o vremenu i ljudima s kojima je vezan nikad prekinutim nitima zajedništva. U Kadićevim putopisima obilje je refleksija i reminiscencija (povijesnih i literarnih), pjesničkih slika, komentara. Od brojnih navodim jedan, onaj "noćni razgovor sa sjenom Miroslava Krležu". U tom intimnom solilokviju, na dan Krležina rođenja, srpnja 1979, na Burgenstoku, na podlozi Vaupotićeve "Sive boje smrti" autor (samo) razgovara s "velikom imenom", postavljajući i odgovarajući na mnoga pitanja tegobne (hrvatske) sudbine i uloge hrvatskog pisca u njoj, te na druga što ih djelo ovog pisca nosi kao svoj "neprevladani teret". Dotičući se bitnih pitanja (i aktera) hrvatske povijesti i sudbine u vremenu političkog determinizma, Kadić glasno razmišlja, svjestan težine odgovora, od kojih mnogi tek čekaju svoju historijsku provjeru. U njemu se sreću brojni refleksi na ličnosti bliže i dalje prošlosti, koji vrijeme čine prepoznatljivim, ali i nude djelić odgovora na "hrvatsku krivnju" koja je godinama pritiskala mnogog hrvatskog intelektualca i domoljuba, zbog koje su mnogi domovinu zamijenili tuđinom. Tamnice, stradanja, glasna šutnja, iseljenja, represije,...transpariraju "samogovorom", razotkrivajući vrijeme koje je rađalo žrtvama, slučajevima, pred kojima glas pisca ne smije ostati nijem.

Kadićeva knjiga ponajmanje je knjiga klasičnih putopisa, rječita senzacijama, detaljima i slikama. Naprotiv, čitatelj sklon metaforičkoj igri senzacija bit će (ugodno) prikraćen, jer knjiga vlastite povijesti opisana kroz susrete, događaje, mjesta kojima je dojedrio "valovima života" nudi zanimljivo čitalačko uzdarje. Istovremeno, u njezinoj je podlozi slušati glasove (hrvatskog) sna o slobodnoj i neovisnoj državi, čije je ostvarenje i omogućilo tiskanje ove knjige, vrativši autora našim najdubljim, hrvatskim književnim ishodištima.

Ivan J. Bošković